

סיכום – מלחמת לבנון השנייה

פקו פרשת מים

גבי סיבוני, אמיר קוליק

מלחמות הן אירוע קשה וטראומטי, ככאלה השפעתן חורגת מטווח הזמן המידי ולאנשים שהשתתפו בהן ישירות. מבחינה זו מלחמת לבנון השנייה אינה יוצאת דופן. במבט לאחור ועל רקע ניתוחיהם המלומדים של הדוברים ביום העיון, נראה כי התופעה הבולטת ביותר בנוגע למלחמת לבנון השנייה היא היותה קו פרשת מים – נקודת שינוי אשר תהליכים שונים נפסקו, הואצו או שינו בה את כיוון התפתחותם בצורה משמעותית. קביעה זו נכונה ברמה האישית – בנוגע לדמויות אשר השתתפו במלחמה בצד הישראלי והלבנוני, ברמה הארגונית – בנוגע לצה"ל ולחזבאללה, ברמה המדינית – בנוגע לישראל וללבנון וברמה האזורית – בנוגע לאיראן ולמדינות ערב השונות, בעיקר ערב הסעודית, מצרים וסוריה.

ברמה האישית, אין ספק כי המלחמה ותוצאותיה פגעו קשות ביוקרתם המקצועית והפוליטית של ראש הממשלה אהוד אולמרט ושר הביטחון עמיר פרץ. שני אלה, לצד הרמטכ"ל דן חלוץ, נפגעו בעיקר מפער הציפיות אשר נוצר בקרב הציבור בין ההבטחות הפומביות לתוצאות המלחמה. בימים הראשונים לאירועים הציבו פוליטיקאים, קצינים בכירים בעבר ואנשי תקשורת שורת מטרות פומביות לצה"ל, ואלה יצרו ציפייה בציבור הישראלי לניצחון מהיר ומוחץ. ביום החמישי למלחמה הופיע ראש הממשלה אהוד אולמרט בכנסת והצהיר: "יש רגעים בחייה של אומה שבהם היא חייבת להביט אל המציאות נכוחה ולומר – עד כאן! זהו רגע של אמת לאומי ואני אומר – עד כאן! ישראל לא תהיה בת ערובה. אנחנו ננצח". ראש האופוזיציה אז בנימין נתניהו חיזק את דבריו, וקרא באותו מעמד מעל בימת הכנסת: "תילחמו בהם, תכו בהם, תרסקו אותם, אנחנו אתכם!" עוד הוסיף: "אתנו לא מתעסקים. עלינו לא יורים טילים. ישראל תנצח"¹. כלי התקשורת שידרו בימים הראשונים למלחמה מסרים ברוח דומה. כך בסוף השבוע הראשון למלחמה, יום שישי 14 ביולי 2006, יצא העיתון "ידיעות אחרונות" בכותרת "היעד: נסראללה",

ד"ר גבי סיבוני הוא ראש התכנית הצבאית במכון למחקרי ביטחון לאומי אמיר קוליק הוא חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי

ואילו העיתון "מעריב" קרא: "לרסק את חזבאללה". היעדים שהוגדרו לצה"ל על ידי המדינאים בחדרי חדרים לא הוסיפו ולא הורידו דבר. בעיני הציבור הישראלי מטרות המלחמה היו פשטוניות: השמדת חזבאללה או לכל הפחות כניעתו ללא תנאי. ככל שנקפו הימים, התברר כי הפער בין ציפיות אלה לתוצאות בפועל גדול לאין שיעור. האכזבה הציבורית הייתה מרה, ואת מחירה שילמו שר הביטחון עמיר פרץ, הרמטכ"ל דן חלוץ ולבסוף גם ראש הממשלה אהוד אולמרט. הלה אמנם התפטר לאחר כשלוש שנים על רקע החקירות הפליליות אשר נוהלו נגדו, אולם אין ספק כי המלחמה ותוצאותיה פגעו קשות ביוקרתו הציבורית ובכוננות הציבור לתמוך בו ובמפלגתו. מבחינה זו המלחמה אכן הייתה קו פרשת מים עבור אישים אלה.

בה בעת, כמו שעולה מדבריו של פרופסור אייל זיסר ביום העיון, גם עבור חסן נסראללה, מנהיג חזבאללה הייתה המלחמה קו פרשת מים מבחינה אישית. בשנים שלאחר נסיגת ישראל מרצועת הביטחון (מאי 2000) נתפסו נסראללה וארגונו כגורמים היחידים בעולם הערבי אשר הצליחו להתמודד עם ישראל ולנצח אותה. בהתאם, הגיעה יוקרתם לשיאה. בקרב העדה השיעית הפך נסראללה למנהיג הפוליטי הבלתי מעורער. במערכת הפוליטית הלבנונית נתפס נסראללה כמנהיג לאומי, ו"נשק ההתנגדות" – המערך הצבאי העצמאי של חזבאללה – נתפס כנכס המסייע להגן על המדינה הלבנונית מפני תוקפנות הציונים. בקרב ההמונים בעולם הערבי הרקיעה הפופולריות האישית של נסראללה לגבהים חדשים, והוא נהיה במידה רבה מנהיג כלל-ערבי. בהתאם, זכה גם לכבוד ולהערכה מצד גורמים רבים בזירה הבינערבית. מלחמת לבנון ותוצאותיה שינו מהלך עניינים זה.

לאחר המלחמה ביקש נסראללה להציג את עצמו ואת ארגונו כמנצחים הגדולים של המערכה. שבועות אחדים לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף ערך הארגון חגיגות ניצחון בבירות, ובהן נשא נסראללה את נאום "הניצחון האלוהי", אשר הוא פיארו בו את הישגי חזבאללה בהתמודדות עם ישראל. עם זאת, כבר בריאיון הראשון לתקשורת נאלץ נסראללה להתנצל ולהסביר: "לא הערכנו ולו באחוז אחד כי פעולת החטיפה תביא למלחמה בהיקף כזה... אילו ידענו שפעולת החטיפה תוביל לתוצאה הזאת לא היינו נוקטים אותה כלל".² מלבד ההתנצלות עצמה וההודאה בטעות, הייתה הופעתו השקטה והמבושית משהו של נסראללה שינוי ניכר לעומת הופעותיו הקודמות של המנהיג הזחוח והבטוח בעצמו. מנקודה זו ואילך נראה היה כי הפופולריות האישית של נסראללה בזירה הפנימית בלבנון וברחוב הערבי רק הלכה והידרדרה.

האירועים במערכת הפוליטית הלבנונית רק חיזקו תהליך זה. כבר במהלך הקרבות נמתחה ביקורת חסרת תקדים בחריפותה על חזבאללה ועל העומד בראשו. סעד חרירי, מנהיג "מחנה 14 במרס" וראש "תנועת העתיד" (אל-מסתקבל) קרא

"לבוא חשבון עם חזבאללה". לאחר המלחמה גברו הקריאות לפרק את חזבאללה מנשקו. האשמות בדבר היותו של הארגון "מדינה בתוך מדינה" ומשרתם של אינטרסים זרים – איראניים וסוריים – הפכו לססמאות נפוצות בקרב פוליטיקאים ואנשי תקשורת רבים בלבנון. דרישתו של נסראללה להקמת ממשלת אחדות לא נענתה, והמחאות העממיות רחבות ההיקף שערך ארגונו לא נשאו פרי.

המתיחות במערכת הפוליטית הלבנונית הגיעה לשיאה במאי 2008 כאשר ביקשה ממשלת פואד סניורה לפרק את רשת התקשורת העצמאית שהניח חזבאללה בבירות ולפטר קצין ביטחון המקורב לארגון בנמל התעופה של בירות. בעקבות זאת שלח נסראללה את לוחמיו, והשתלט על מערב בירות. הקרבות בין תומכי הממשלה לאנשי חזבאללה נמשכו כמה ימים. בסיום המשבר נחתם הסכם דוחה, ובו זכו חזבאללה ובעל בריתו מישל עון להישגים פוליטיים ניכרים, אולם ניצחון זה התברר כחרב פיפיות עבור נסראללה ותומכיו. עוד בספטמבר 2006 שאל חבר הפרלמנט הלבנוני אנטואן נאדראוס "האם הנשק (של נסראללה) יופנה כלפי הזירה הפנימית?"³³ במאי 2008 התקבלה התשובה. בעקבות אירועי דוחה שוב גאתה הביקורת הפומבית נגד נסראללה וארגונו, ו"נשק ההתנגדות" הפך לנטל ציבורי.

תוצאות הביקורת הציבורית נגד חזבאללה ניכרו בבחירות לפרלמנט הלבנוני, אשר נערכו ביוני 2009. אמנם מחנהו של נסראללה "מחנה 8 במרס" גרף את מרבית הנציגים השיעים, אולם חזבאללה ובעל בריתו המרכזי, הפוליטיקאי המרוני מישל עון, נכשלו ביצירת בסיס תמיכה משמעותי בקרב בני העדות האחרות. כך ממנהיג כלל-ערבי ו"כוכב לבנוני" הפך נסראללה, לפי שעה לפחות, לפוליטיקאי ממוצע נוסף בביצה הפוליטית הלבנונית. חזבאללה כארגון הפך בעיני רבים מכוח ערבי-לאומי עולה לגורם סקטוריאלי בשירות איראן וסוריה. מבחינה זו אפשר להגדיר את מלחמת לבנון השנייה גם "קו פרשת מים" עבור חלקים גדולים בציבור הלבנוני; צומת דרכים שהתפכחו בו רבים מהאשליה כי אפשר לקיים בלבנון כוח צבאי עצמאי שאינו כפוף למנגנוני השלטון בלי לתת את הדעת לסכנות הכרוכות בכך ליציבות המדינה. בהתאם, יש להניח כי בעיני חלק גדול מהרחוב הלבנוני פסק ארגון חזבאללה להיות "פרה קדושה" ומיתוס של לאומיות וגבורה, והפך לאיום מוחשי על שלמותה של לבנון.

אירועי קיץ 2006 היו קו פרשת מים גם עבור הארגונים אשר השתתפו בה – המערך הצבאי של חזבאללה וצה"ל. עבור חזבאללה הייתה המלחמה הצלחה אופרטיבית. המערך הצבאי של חזבאללה נבנה כדי לייצר אש לעבר העורף הישראלי במשך כל ימי הלחימה באמצעות פריסת כלי שיגור רבים ברחבי לבנון, לצד מערך קרקעי אשר תפקידו לבלום ניסיון של ישראל להפסיק את הירי באמצעות תמרון. סביר כי חזבאללה הפיק לקחים רבים מהמלחמה, אולם עקרונית נראה כי התפיסה המבצעית אשר על בסיסה בנה את כוחו לפני המלחמה הוכיחה

את עצמה. למסקנה זו ניתן תוקף מעשי כאשר בוחנים את תהליכי בניין הכוח של הארגון מאז קיץ 2006. כך במרכז תהליך ההתעצמות של הארגון מושם דגש מיוחד על הגדלת מספר הרקטות, הארכת טווח הירי ושיפור דיוקן. במסגרת זו העריכו מקורות ישראליים כי לארגון טילים אשר מכסים את מרבית שטחה של מדינת ישראל וכי כמות הרקטות אשר ברשותו גדלה מעשרים אלף לפני המלחמה לארבעים אלף בקיץ 2009.⁴ לפיכך אפשר להסיק כי מבחינה צבאית לפחות נתנה מלחמת לבנון השנייה תוקף למודל ה"מוקאומה" ("ההתנגדות") מבית היוצר של חזבאללה ואיראן.

מנקודת מבטו של צה"ל, אין ספק כי מלחמת לבנון השנייה הייתה קו פרשת מים בתחומים רבים. הבולט בהם, כמו שעולה גם מניתוחם של הרמטכ"ל לשעבר חלוץ וסגנו קפלינסקי, הוא הבנת השינוי באופי האיום והצורך לגבש מענה מתאים. התעצמות חזבאללה לא הייתה בבחינת הפתעה לצה"ל. בתקשורת הישראלית הרבו לפרסם בשנים שלאחר הנסיגה מלבנון נתונים שונים על אודות הצטיידות הארגון ברקטות ובטילים.⁵ יתרה מזו, כמו שמוכיחה השמדת מערך הרקטות ארוכות הטווח על ידי חיל האוויר של ישראל ביומיים הראשונים של המלחמה, ברשות צה"ל היה מידע אינטימי על אודות המערך הצבאי של חזבאללה. עם זאת, אף שהנתונים היו ידועים, נראה כי משמעותם לא הופנמה; ואם הופנמה, לא טופלה. בשנים 2006-2000 היה צה"ל שקוע בלחימה נגד הטרור ביהודה ושומרון, תפיסות הפעלה חדשות פותחו כדי להתמודד עם איום זה, ותרבות מבצעית שלמה התפתחה, כמו שציין סגן הרמטכ"ל לשעבר קפלינסקי, כדי לתת מענה לתנאים הייחודיים ששררו בשטחים. הזירה הלבנונית והאיום אשר נבנה בהתמדה על ידי חזבאללה נותרו מבחינת צה"ל בעדיפות שנייה.

מלחמת לבנון שימשה מבחינה זו קו פרשת מים משמעותי עבור צה"ל בהבנת אופיו של האיום, עצמתו, משמעויותיו והמענה המבצעי אשר יש לפתח כדי להתמודד עמו. העורף הישראלי, כך התברר לצה"ל ולמערכת הביטחון בכלל, הוא חלק פעיל במערכה, ומחייב התייחסות מיוחדת. בהתאם, הובן בצה"ל כי יש לגבש מענה ייחודי ותפיסה מבצעית מתאימה יותר לאיום הרקטות, זו כוללת תמהיל מאוזן בין התמרון לאש, וכי יש לשמר את יכולותיו המסורתיות של צה"ל.

לאחר פלישת ארצות הברית לעיראק שררה תחושה בציבור, וככל הנראה גם בצה"ל, כי האיום הקונבנציונלי על מדינת ישראל פחת וכי מעתה יש להיערך בעיקר אל מול איום גרעיני עתידי ואל מול איומי טרור שונים. בהתאם, קוצץ תקציב הביטחון, האימונים הופחתו והכשירות הבסיסית של מערך הסדיר והמילואים להילחם במלחמה קונבנציונלית נפגעה. אין ספק כי אירועי קיץ 2006 הוכיחו כי פיתוח יכולות לחימה בטרור לא יכול לבוא על חשבון שימור יכולות הלחימה

המסורתיות של יחידות צה"ל. מבחינה זו, הייתה המלחמה קריאת התעוררות למדינת ישראל בכלל ולצה"ל פרט.

למלחמת לבנון השנייה הייתה גם השפעה אזורית, בעיקר בכל הנוגע להגדרת המחנות היריבים במזרח התיכון. מתיחויות בין גורמים שונים במערכת הבינערבית והאזורית הן תופעה נפוצה וגם "מחנות" יריבים הם תופעה היסטורית מוכרת. כך למשל בשנות השישים נחלק העולם הערבי בין הנאצריסטים, תומכיו של הנשיא המצרי ג'מאל עבד אל-נאצר, ובין המלוכנים, ובראשם ערב הסעודית וירדן. עם זאת, דומה כי מאז לא ידע העולם הערבי חלוקה ברורה וחריפה מזו אשר שררה בקיץ 2006 בין "המחנה המתון" בראשות מצרים, ערב הסעודית וירדן ובין "ציר הרשע" – איראן, סוריה, חזבאללה וחמאס. מאז הגדיר הנשיא בוש את "ציר הרשע" בנאומו המפורסם בשנת 2002 התחלק העולם הערבי באופן חד וברור יותר בין פרו-אמריקאים ובין מתנגדיה של אמריקה. מלחמת לבנון הציפה חלוקה זו במלוא חריפותה. לראשונה התייצבו גורמים ערביים בגלוי נגד צד ערבי בזמן שהלה ניהל מלחמה נגד ישראל. כך אנשי דת סעודים בכירים, ובהם השיח' אל-חואלי ובן ג'ברין, הוציאו פסקי הלכה, ובהם אסרו לתמוך בחזבאללה. באחד מהם אף כונתה חזבאללה (מפלגת האל) "מפלגת השטן". ממשלת ערב הסעודית גינתה את חטיפת חיילי צה"ל, וכינתה את פעולות חזבאללה "הרפתקאות בלתי מתוכננות".⁶ לשיאה הגיעה המחלוקת בין שני המחנות בניסיונו של חזבאללה להקים תאי טרור על אדמת מצרים במחצית שנת 2009 ובמעורבות פעילה מצד ערב הסעודית במערכת הבחירות ללבנון בניסיון לסייע לסונים ולבעלי בריתם ("מחנה 14 במרס") נגד חזבאללה ובעלי בריתו ("מחנה 8 במרס").

מלבד המחלוקת הבינערבית, המחישה מלחמת לבנון כי במזרח התיכון נוצר מערך כוחות מזר מבחינה היסטורית, ובו מצאה את עצמה ישראל במחנה אחד עם המדינות הערביות הסוניות המרכזיות – מצרים, ערב הסעודית וירדן אל מול מחנה אזורי יריב, שיעי בעיקרו, בראשות איראן ובעלי בריתה – סוריה, חזבאללה וחמאס. כפי שנסח זאת עבדאללה מלך ירדן, כאשר בפנייה לציבור הישראלי הצהיר: "אנחנו באותה סירה". כישלוננו לעצור את השיעים וגורמי הג'האד העולמי, הסביר המלך, הוא גם כישלונכם ולהפך.⁷

לסיכום, אפשר לומר כי אירועי קיץ 2006 הותירו חותם עמוק על הגורמים השונים אשר השתתפו בהם – המנהיגים, הלוחמים, הארגונים, המדינות והמערכת האזורית בכללותה. מבחינה זו, אין ספק כי מלחמת לבנון השנייה היא קו פרשת מים, והשלכותיה יהדהדו באזורנו עוד זמן רב.

הערות

- 1 הציטוטים מתוך אתר הכנסת, "תקציר השבוע שהיה במליאת הכנסת - הלחימה בצפון, 17.7.2006" - <http://www.knesset.gov.il/AllSite/mark02/h0205558.htm#TQL> ראו גם **הארץ**, 18 ביולי 2006.
- 2 NTV, 27 באוגוסט 2006.
- 3 **אל-מסתקבל**, 14 בספטמבר 2009.
- 4 "בכיר בפיקוד צפון: השקט עלול להתפוצץ בכל רגע", ynet, 4 באוגוסט 2009. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3757275,00.html>
- 5 ראו לדוגמה: "עמוס הראל, איראן מתכננת רקטות שיגיעו מלבנון לגוש דן", **הארץ**, 26 בנובמבר 2003; ראובן פדהצור, מופע האימים של צה"ל", **הארץ**, 1 באוגוסט 2004; אלוף בן ועמוס הראל, "ראש אמ"ן: חיזבאללה יכול לשגר רקטות לאזור השרון - ואולי אף לתל-אביב", **הארץ**, 27 ביולי 2004; זאב שיף, "איראן העבירה ללבנון רקטות שמגיעות עד לבאר שבע", **הארץ**, 29 במאי 2006.
- 6 "שייח סעודי בכיר: חיזבאללה - מפלגת השטן", ynet, 5 באוגוסט 2006. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3286606,00.htm>
- 7 "האזינו לדברי המלך", **הארץ**, 25 בפברואר 2007.

